

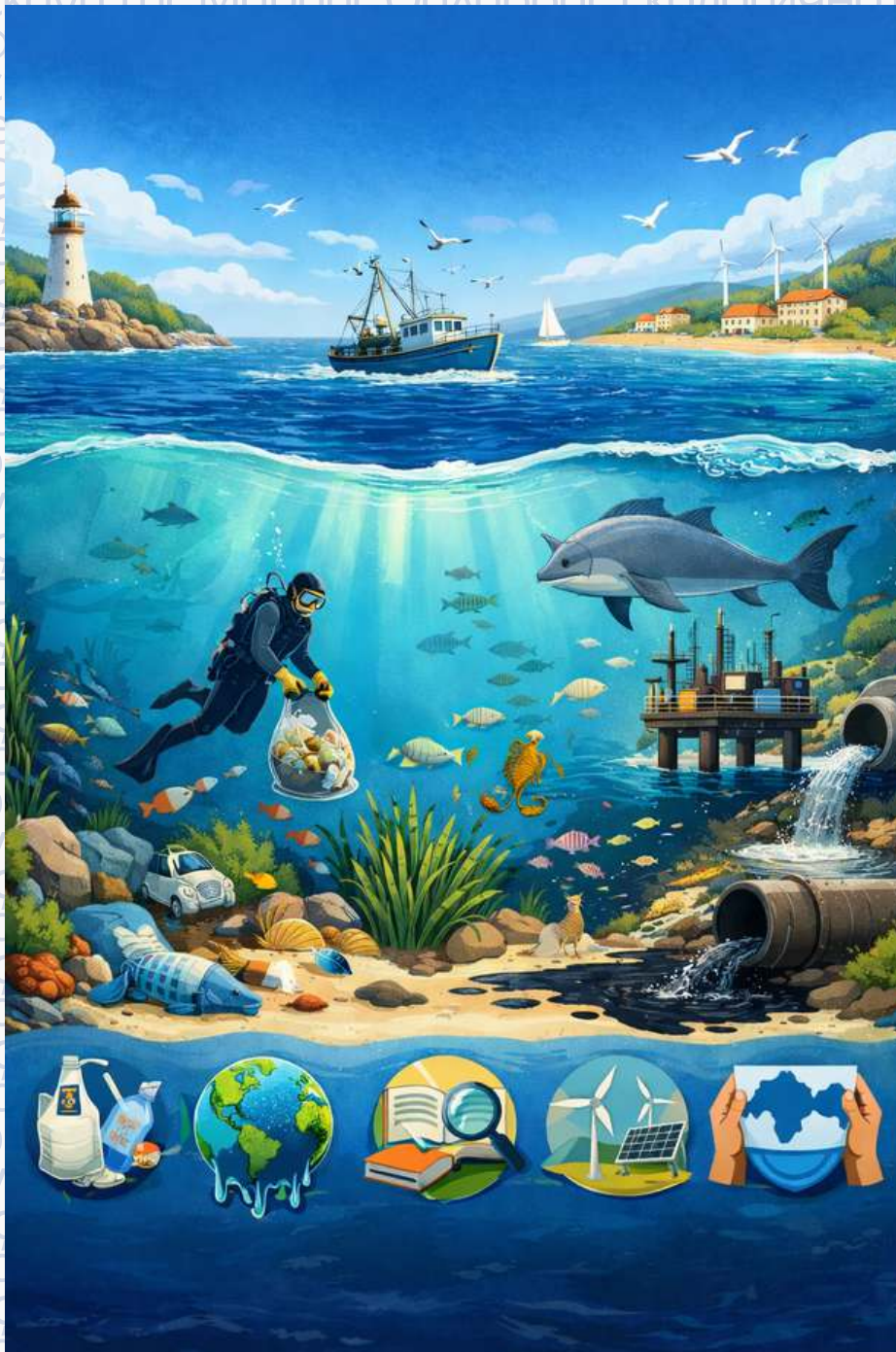
Interreg

Co-funded by
the European Union

EOL

NEXT Black Sea Basin

**ПРОЕКТ
„ЕКОЛОГИЧНА
И МОРСКА
ГРАМОТНОСТ
ЗА БАСЕЙНА
НА
ЧЕРНО МОРЕ“**

БЯЛА КНИГА

Protection
of Nature
HELLENIC SOCIETY FOR THE PROTECTION OF NATURE

Изготвяне и редактиране: Екипът на проект EOL

Принос: Екипите на проект EOL от България, Гърция и Турция

Дизайн: Hasan Berk Akkoç

Илюстрации: Всички снимки, използвани във визуалните материали, са направени от членове на екипа на проект EOL.

Международен семинар, 12 декември 2025, Истанбул | Hasan Berk Akkoç

Съфинансирано от Европейския съюз. Изразените мнения и възгледи са на автора(ите) и не отразяват непременно тези на Европейския съюз или на Изпълнителната агенция за образование и култура (EACEA). Нито Европейският съюз, нито EACEA носят отговорност за тях.

© 2026, Yuva Association. All rights reserved.

Тази публикация е лицензирана съгласно Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0).

Съгласно условията на този лиценз, този документ може да бъде свободно споделян (копиран и разпространяван на всякакъв носител или формат), при условие, че е посочено авторството и е включена връзка към лиценза, а всички промени (ако има такива) са ясно посочени.

Този текст не може да се използва за търговски цели. Ако бъде ремиксиран, трансформиран или модифициран по друг начин, модифицираната версия не може да бъде разпространявана.

Допълнителни законови или технически ограничения, които биха попречили на други лица да упражняват правата, предоставени по този лиценз по легален път, са неприложими.

За пълния правен код на лиценза, моля, посетете:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Executive Summary	1
1. ВЪВЕДЕНИЕ	2
• Ролята на Черноморския басейн (биоразнообразие, екосистемни услуги, значение за крайбрежните общности)	2
• Основни екологични заплахи за Черно море (замърсяване, инвазивни видове, загуба на местообитания, изменение на климата)	2
• Цел на проекта: повишаване на екологичната и морска грамотност сред младите хора, неправителствените организации и местните власти	3
• Цел на документа съдържащ конкретни политики: подпомагане на екологичното образование и процесите по формиране на политики в Черноморския регион	3
2. КЛЮЧОВИ ПОДХОДИ	4
• Обучение през целия живот	4
• Глобално гражданство	4
• Прилагане на екоцентричния подход от антропоцентрична гледна точка	5
3. АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ на ЕКОЛОГИЧНАТА и МОРСКА грамотност за Черно море	6
• Ключови проекти и инициативи в Черноморския регион	6
• Актуална ситуация и образователни инициативи в Турция	6
• Образователни инициативи и развитие	7
• Предизвикателства	8
• Основни резултати от работата на фокус групите по време на семинара	9
• Актуална ситуация в България	10
• Основни резултати от работата на фокус групите по време на семинара	10
• Актуална ситуация в Гърция	12
• Напредък в екологичната и океанската грамотност през годините	12
• Основни резултати от работата на фокус групите по време на семинара	12
4. РЕЗУЛТАТИ ОТ МЕЖДУНАРОДНИЯ СЕМИНАР	14
• Национална и местна екологична и морска грамотност	14
• Регионално и трансгранично сътрудничество, НПО и младежи	15
• Предложени нови политики	16
• Консенсус между партньорите	17
5. ПРЕПОРЪКИ ЗА ПОЛИТИКА	19
• Национално и местно ниво	19
• Регионално/трансгранично сътрудничество, участие на НПО и младежи	19
• Общо заключение	20
6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ и ПРИЗИВ ЗА ПОЛИТИКИ	21
• Обща визия за Черноморския басейн	21
• Пътят напред	23

Черноморският регион е изправен пред засилващо се въздействие върху околната среда, причинено от замърсяване от сушата, неефективно управление на отпадъците, недостатъчно прилагане на законодателството в областта на околната среда и липса на ясно разбиране за това как екосистемите функционират взаимосвързано. Тези предизвикателства се утежняват от фрагментирано управление, недостатъчна трансгранична координация и дисбаланс между научното познание и стратегическото планиране. Без системна намеса, влошаването на околната среда заплашва биоразнообразието, икономическата стабилност и дългосрочното благосъстояние на крайбрежните общности и общностите във вътрешността на страната.

Настоящата Бяла книга представя регионална политическа рамка за повишаване на морската и екологична грамотност като структурен отговор на тези предизвикателства. Тя разглежда грамотността не само като образователна цел, но и като инструмент за управление, който подкрепя информираното вземане на решения, спазването на правилата и гражданското участие. Подходът свързва образователните системи, публичните институции, гражданското общество и ангажираността на младежите в рамките на съгласувана стратегия, съобразена с екологичните приоритети на Европейския съюз и глобалните ангажименти за устойчивост.

Предложени са три взаимодопълващи се стратегически направления:

1. Институционална интеграция на екологичната и морска грамотност

Екологичната грамотност трябва да бъде вградена във формалните и неформалните образователни системи, програмите за обучение на учители и инициативите за учене през целия живот. Необходими са стандартизирани регионални рамки и споделени образователни ресурси, за да се осигури приемственост и качество на знанията в черноморските страни.

2. Укрепване на управлението чрез вземане на решения, основани на знания

Ефективността на политиките зависи от достъпните данни, диалога между науката и политиката и институционалния капацитет за превръщане на знанията за околната среда в регулации и правоприлагане. Платформите за отворени данни, подобрената координация между агенциите и процесите на изготвяне на политики, основани на доказателства, са от съществено значение. Регионалното и трансграничното сътрудничество следва допълнително да подкрепя капацитета на неправителствените организации, ангажираността на младежите и институционалните партньорства. Разширяването на финансирането и изграждането на капацитет за местните неправителствени организации, създаването на устойчиви регионални мрежи от неправителствени организации и насърчаването на сътрудничеството между правителството, академичните среди и неправителствените организации са ключови приоритети.

3. Институционализирано участие на младежите и местните общности

Младите хора и местните общности трябва да бъдат признати за активни заинтересовани страни в управлението на околната среда. Структурираните механизми за участие на младежите, мониторингът на местната общност и ангажирането на неправителствените организации могат да подобрят отчетността, общественото доверие и прилагането на политиките. Участието на младежите може да бъде формализирано чрез Младежки морски съвети с консултативна роля в процеса на разработване на политики, ръководени от младежи програми за гражданска наука.

Полузатвореният характер на Черно море и уникалните му екологични характеристики правят регионалното сътрудничество незаменимо. Координирана рамка, основана на грамотността, може да подпомогне предотвратяването на замърсяването, възстановяването на екосистемите и устойчивото управление на ресурсите отвъд националните граници. Чрез интегриране на образование, управление и гражданско участие, тази рамка предоставя мащабируем модел за трансформиране на екологичната осведоменост в системна устойчивост, допринасяйки за по-здрави екосистеми, по-силни институции и по-устойчиво регионално развитие.

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Ролята на Черноморския басейн (биоразнообразие, екосистемни услуги, значение за крайбрежните общности)

Черно море е едно от сравнително младите морета в света. От всички континентални морета – като Егейско, Балтийско и Средиземно – Черно море е най-изолираното от Световния океан. Това е и причина големият брой реки, вливащи се в Черно море, да поддържат относително ниска соленост (около 17-18%) на повърхностния му слой. А именно в този слой, простиращ се до около 100 м дълбочина, се съдържа почти целият живот. Условията в дълбочинния слой, разположен под повърхностния слой (до ~2000 м), са коренно различни, като разликата е толкова драстична, че могат да бъдат оприличени на две отделни екологични вселени. В дълбочинния слой водата е по-солена и по-тежка. Тя почти не се смесва с водата от повърхностния слой, което предотвратява проникването на кислород в нея. Това е основната причина за липсата на сложни форми на живот там. Много бактерии обаче разграждат потъващите останки от телата на пелагичните обитатели и отделят сероводород като страничен продукт от метаболизма си, който се натрупва и прави условията в тези дълбочини още по-враждебни. Ето защо само 13% от обема на Черно море е годен за живот.

Значението на биоразнообразието в Черно море се крие в неговите уникални, но и крехки екосистеми, които осигуряват жизненоважни ресурси и услуги, подкрепят местните икономики, предоставяйки условия за рибарство и туризъм, служат като критично местообитание за мигриращи птици и предлагат значително биоразнообразие за научни изследвания и прогнозиране на изменението на климата. Като дива екосистема, Черно море предоставя всички необходими ресурси на нашето общество и особено на крайбрежните общности. Черноморският басейн предоставя различни екосистемни услуги, включително храна и вода; вещества добивани от морски организми имат приложение в медицината; регулиране на климата, филтриране на вода, улавяне на въглерод и защита от наводнения чрез крайбрежните влажни зони; кръговрат на хранителните вещества и поддържане на видове и местообитания; културни и развлекателни услуги (отдых и туризъм).

Основни екологични заплахи за Черно море (замърсяване, инвазивни видове, загуба на местообитания, изменение на климата)

Сравнително бедното видово разнообразие, почти пълната изолация от Световния океан, относително ниската соленост на водата и многобройните големи реки, вливащи се в него, поставят Черно море начело в списъка на най-заstraшените от екологични катастрофи морета в света. Поради посочените причини то е особено податливо на замърсяване, евтрофикация, въздействия от изменението на климата, като покачване на морското равнище и ерозия, и, напоследък, на екологичните последици от регионалната война. Основните екологични заплахи, пред които е изправено Черно море, са следните:

- **Евтрофикация:** Замърсяване с органични вещества от селското стопанство и отпадъчните води, водещо до изчерпване на кислорода.
- **Морски отпадъци:** изкуствено произведените материали, като пластмасите, съставляват основната част.
- **Химическо замърсяване:** опасни химични съединения, отделяни при индустриални процеси, отпадни води и пестициди.
- **Замърсяване свързано с военни действия:** отпадъци от военните дейности, отделящи тежки метали и химикали; нефтени разливи.
- **Климатични промени:** Затоплянето на водата и промяната в солеността застрашават стратификацията и могат да разрушат хранителната мрежа.
- **Крайбрежна ерозия:** Повишаването на морското ниво, мощните вълни и крайбрежните наводнения водят до ерозия и отмиване на земни маси.

- **Инвазивни видове:** неместни организми, които могат да причинят значителни вреди на околната среда и икономиката.
- **Свърхулов:** уловът на риба надвишава темпа на нейното възпроизводство, което води до спад в популациите.

В отговор на тези заплахи, през април 1992 г. в Букурещ е подписана Конвенцията за защита на Черно море от замърсяване („Букурещка конвенция“), която е ратифицирана от шестте черноморски държави в началото на 1994 г. Нейното прилагане се координира от Комисията за защита на Черно море от замърсяване (известна и като Истанбулската комисия) и постоянния ѝ секретариат в Истанбул, Турция.

Цел на проекта: повишаване на екологичната и морска грамотност сред младите хора, неправителствените организации и местните власти

Основната цел на проект EOL BSB00432 „Морска и екологична грамотност за басейна на Черно море“ е да се повиши екологичната и морска грамотност и зелените компетенции сред младите хора в целевите региони, по-конкретно крайбрежните райони на Черно море в Турция, България и Гърция, за да се допринесе за опазването на природата и биоразнообразието в морето. Проектът допринася за специфична цел 7, област на действие 2: „действия за опазване на околната среда на всички образователни нива“.

Цел на документа съдържащ конкретни политики: подпомагане на екологичното образование и процесите по формиране на политики в Черноморския регион

Целта на документа е да насърчава и направлява разширяването на инициативите за морска грамотност с оглед изграждане на общество с висока океанска култура. Той реализира тази цел чрез предоставяне на рамка за разбиране на морската грамотност, която надхвърля придобиването на знания; чрез насърчаване на интегрирането ѝ в държавните политики и образователните системи; както и чрез утвърждаване на нейните принципи в подкрепа на по-широки цели като устойчиво развитие, промяна в поведението и равноправно участие в процесите на вземане на решения, свързани с морето.

- Да се насърчи признаването от страна на правителствата на морската грамотност като ключов инструмент за морско, социално и културно развитие, както и нейното интегриране в националните и международните политики.
- Да се надгради подходът, основан единствено на знания, чрез включване на емоционална ангажираност, активно участие във вземането на решения и развиване на усещане за принадлежност към морската общност (морско гражданство).
- Да се предложи структуриран подход и набор от препоръки, които да насочват организации, преподаватели и политици при прилагането на инициативи свързани с морската грамотност.
- Да се насърчи задълбочено разбиране на взаимното въздействие между морето и човешката дейност, което да подпомогне устойчивото поведение, ефективното управление и по-тясната връзка с морската среда.

2. КЛЮЧОВИ ПОДХОДИ

Ключовите подходи [1] за морска грамотност включват фундаментално образование, основано на основните принципи на океанската грамотност, интегриране на социално-емоционално и поведенческо обучение за насърчаване на активно гражданство, използване на разнообразни методи за комуникация като технологии и разказване на лични истории, и контекстуализиране на обучението, за да се включат местни и предавани през поколенията знания и да се обърне внимание на екологичната справедливост. Разширявайки първоначалните шест измерения (знание, поведение, комуникация, отношение, осъзнатост и активизъм), един по-всеобхватен подход включва емоции, ценности, достъп, адаптивен капацитет и доверие.

Обучение ез целия живот

В условията на динамично променящ се свят, в който технологичното развитие, глобализацията, изменението на климата, засилващата се обществена поляризация и демографските и социалните процеси преобразяват всички аспекти на живота, образованието претърпява дълбока трансформация. То вече не се ограничава до традиционното училищно обучение за деца, а се разширява, за да обхване обучението през целия живот и непрекъснатото развитие на личността.

Обучението през целия живот [2] представлява непрекъснат и доброволен процес на придобиване на знания и умения във всички етапи на живота, който надхвърля рамките на формалното образование и се ръководи от стремежа към личностно и професионално развитие. То включва адаптиране към динамично променящата се среда чрез обновяване на съществуващите компетентности, усвояване на нови и поддържане на любознателност като фактор за личностно израстване. Този подход повишава пригодността за заетост, когнитивната гъвкавост и личната удовлетвореност, като същевременно изгражда устойчивост и адаптивност при справяне с предизвикателствата на живота.

Обучението през целия живот...

- Повишава пригодността за заетост чрез преквалификация и надграждане на уменията на работната сила в условията на променящ се пазар на труда;
- Дава възможност на хората да овладеят дигиталната революция;
- Осигурява на учащите се от всички възрасти възможност да се ангажират с действия по отношение на климата;
- Подкрепя здравето и благосъстоянието в общностите;
- Съдейства на страните да се справят с предизвикателствата на застаряващото общество, при очаквано превишаване на възрастовата група 65+ спрямо младите хора до 2050 г.;
- Насърчава толерантността и демократичните ценности в условията на дълбоки социални и икономически промени.

Глобално гражданство

Глобалното гражданство [3] е убеждението, че всички хора принадлежат към единна, взаимосвързана глобална общност и носят споделена отговорност за социалните, политическите, екологичните и икономическите проблеми на света. То обединява културна осведоменост, емпатия и ангажимент към съвместни действия по отношение на глобални предизвикателства като изменението на климата, опазването на околната среда, социалното неравенство и правата на човека в полза на всички.

1) <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0025326X22011493>

2) <https://www.unesco.org/en/lifelong-learning/need-know#:~:text=Lifelong%20learning%20is%20a%20process,All%20levels%20of%20education>

3) <https://www.un.org/en/academic-impact/global-citizenship>

Концепцията за глобално гражданство често се свързва с хора, които се стремят да допринесат за положителна промяна в света. За неправителствените организации, ангажирането с глобално гражданство предполага провеждането на активни и целенасочени кампании.

Основни принципи:

- **Взаимосвързаност:** Признаването, че въпреки различията в културата и произхода, всички хора по света са свързани чрез общи преживявания и общи глобални проблеми.
- **Споделена отговорност:** Разбирането, че хората имат граждански задължения не само към собствените си общности, но и към световната общност като цяло.
- **Емпатия и културна осведоменост:** Култивиране на ценност към различните култури, перспективи и начини на живот и стремеж към разбиране на опита на другите.
- **Действие и ангажираност:** Активно участие в местни и глобални инициативи за подобряване на света чрез застъпничество за човешкото достойнство, справедливостта и социалната отговорност.

Прилагане на екоцентричния подход от антропоцентрична гледна точка

Екоцентризмът, форма на природоцентричен подход, се развива благодарение на мислители като Алдо Леополд с „Етика на земята“ и Арне Нейс с движението за дълбока екология през 20-ти век. Той оспорва антропоцентричния подход, като поставя екосистемите и планетата⁴ в центъра на моралното внимание, докато в същото време исторически и местни култури отдавна прилагат подобни възгледи.

Екоцентричен подход [4] е философска, дизайнерска и житейска промяна, която поставя природата в центъра, като се преминава от човекоцентрични към природоцентрични перспективи. Той насърчава минимизиране на въздействието върху околната среда, по-дълбока връзка с природата и екологично благополучие чрез природоцентричен дизайн и начин на живот.

Морската грамотност има за цел да достигне до абсолютно всеки човек на планетата - независимо дали е с антропоцентрични или екоцентрични убеждения. Целта на морската грамотност не е да промени философските възгледи и мироглед на хората, а независимо от тях, да им помогне да усетят и разберат връзката си с дивите екосистеми. Някои хора възприемат връзката си с дивата природа от емоционална и по-сентиментална гледна точка, докато други предприемат по-практичен подход, осъзнавайки зависимостта си от нея. И двете групи могат да бъдат обединени от морската грамотност и да споделят общи интереси и тревоги, макар и с различни мотиви, но с общи резултати.

Ето защо за Бялата книга формулирахме т. нар. екоцентричен подход от антропоцентрична гледна точка. С него се акцентира върху необходимостта от включване на всеки човек, тъй като всички хора на планетата разчитат на ресурсите, предоставяни от екосистемите, и носят отговорност за тяхното съхранение.

4) <https://www.dnyandases.com/post/nature-centered-approach>

3. АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ НА ЕКОЛОГИЧНАТА И МОРСКА ГРАМОТНОСТ В РАЙОНА НА ЧЕРНО МОРЕ

Ключови проекти и инициативи в Черноморския регион

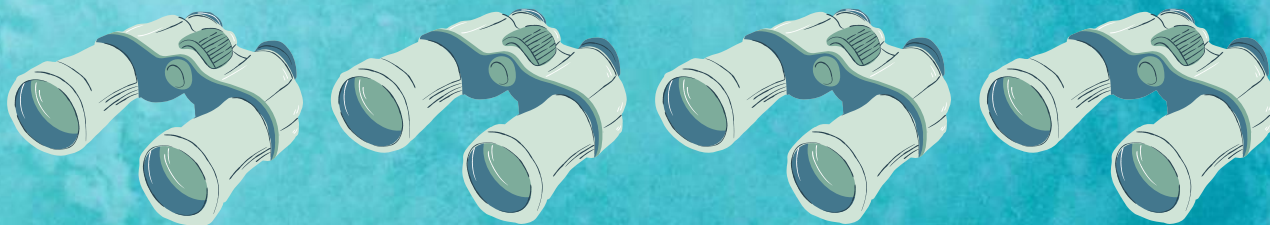
- **SHORE (Мисия „Океан и води“):** Проект на ЕС, който цели повишаване на морската грамотност в училищата в пет региона, включително Черно море, чрез обществени дейности, изложби и онлайн платформата SHORE за учители и ученици.
- **DOORS Black Sea:** Този проект провежда семинари „Обичай океана“, за да насърчи морската грамотност в целия Черноморски регион.
- **BRIDGE Black Sea:** Онлайн справочник и мрежа, която събира различни инициативи за морска грамотност в региона. Те включват широк спектър от дейности като почистване на плажове, граждански научни проекти и летни училища в България, Грузия, Молдова, Румъния, Турция и Украйна. Проектът развива знания чрез серия взаимносвързани елементи, като един от тях, „Овластени граждани“, е насочен към подпомагане на океанската грамотност и стимулиране на синия растеж. Регионалната група на Европейската асоциация на преподавателите по морски науки (EMSEA) за Черно море е създадена през 2022 г. като част от Bridge-BS project.
- **EmpowerUs:** тригодишен проект, чиято цел е да даде възможност на крайбрежните общности да преминат към по-устойчиво, приобщаващо и устойчиво крайбрежно развитие (A three-year project that aimed to empower coastal communities to transition towards more resilient, inclusive, and sustainable coastal development (<https://empowerus-project.eu/>)).

Тези четири проекта са финансирани от програмата за научни изследвания и иновации „Хоризонт 2020“ на Европейския съюз.

АКТУАЛНА СИТУАЦИЯ И ОБРАЗОВАТЕЛНИ ИНИЦИАТИВИ В ТУРЦИЯ

Въпреки че интересът към екологичната и морска грамотност се увеличава в Турция, екосистемата на Черно море остава уязвима поради заплахи като замърсяване, инвазивни видове и изменение на климата. Тези стресови фактори заплашват живота в морето и създават дългосрочни социални, икономически и екологични рискове в цялата страна. В отговор на тези предизвикателства, правната рамка на Турция установява ясен мандат за действие; Законът за околната среда № 2872 изрично възлага на публичните институции отговорността да извършват дейности по екологична осведоменост и екологично образование. Освен това, като страна по международни рамки като Конвенцията за опазване на Черно море от замърсяване (Букурещка конвенция) и Стратегическия план за действие за Черно море, Турция приема подходи, които признават необходимостта от широко разбиране и прилагане на научни знания и политики.

Целите за устойчиво развитие на ООН, по-специално ЦУР 14 (Живот под водата), и инициативата на ООН „Десетилетие на науките за океана“ също се превърнаха във фундаментални компоненти на образованието, осведомеността и политическите процеси в областта на екологичната и морска грамотност в Турция. Основната цел е да се повишат знанията на обществеността за моретата и екосистемите, като по този начин се подпомогне по-ефективното прилагане на екологичните политики.

Различни участници прилагат инициативи за повишаване на екологичната и океанската грамотност в Турция. През последните години университети, неправителствени организации, местни власти и институции стават все по-активни в тази област:

- Министерството на националното образование въведе избираемия предмет *“Екологично образование и изменение на климата”* в прогимназиите, считано от учебната 2022–2023 година, повишавайки екологичната грамотност във формалното образование.
- Университетите и неправителствените организации предлагат онлайн обучения за океанска грамотност за студенти, широката общественост и професионалисти (например, университетът Dokuz Eylül предоставя обучения за морски екосистеми, замърсяване и биоразнообразие в сътрудничество с международни организации; курсовете за морска грамотност на TÜDAV предлагат безплатни онлайн модули по морска биология, океанография, замърсяване на морската среда, морско право и политика от 2022 г. насам). Програмата, изпълнявана от Турската фондация за морски изследвания (TÜDAV) в сътрудничество с Международния институт по океана (IOI), се предоставя безплатно онлайн, с обща продължителност приблизително 27 часа. Обучението се провежда на турски език и е насочено към студенти и висшисти, местни власти, политици, преподаватели, представители на медиите и широката общественост. Участниците, които успешно завършат програмата, получават сертификат, а курсът в момента е в осмото си издание.
- Университетите и неправителствените организации предлагат онлайн обучения за океанска грамотност за студенти, широката общественост и професионалисти (например, университетът Dokuz Eylül предоставя обучения за морски екосистеми, замърсяване и биоразнообразие в сътрудничество с международни организации; курсовете за морска грамотност на TÜDAV предлагат безплатни онлайн модули по морска биология, океанография, замърсяване на морската среда, морско право и политика от 2022 г. насам). Програмата, изпълнявана от Турската фондация за морски изследвания (TÜDAV) в сътрудничество с Международния институт по океана (IOI), се предоставя безплатно онлайн, с обща продължителност приблизително 27 часа. Обучението се провежда на турски език и е насочено към студенти и висшисти, местни власти, политици, преподаватели, представители на медиите и широката общественост. Участниците, които успешно завършат програмата, получават сертификат, а курсът в момента е в осмото си издание.
- Проектите за гражданска наука осигуряват активно участие на обществеността в мониторинга на замърсяването с пластмаси, докладването на морските отпадъци и събирането на данни за биоразнообразието (например, програмата „Осинови плаж“ на WWF-Турция предоставя на доброволците възможност да провеждат мониторинг на пластмасовите отпадъци по крайбрежието и да повишават осведомеността относно замърсяването на морската среда). Програмата, обхващаща приблизително 150 плажа по бреговата линия на Турция с дължина над 8000 км, се основава на модела „Осинови плаж“ на UNEP и методологията, разработена от Гръцкия център за морски изследвания (HCMR). Чрез ангажиране на младежи, училища и местни общности програмата подкрепя опазването на морската среда, а пилотният ѝ проект на плажа Еренкой в Истанбул демонстрира практическата ѝ приложимост. Събраните качествени и количествени данни подпомагат процесите на разработване на политики и образование.
- НПО и доброволчески програми провеждат кампании за повишаване на осведомеността относно замърсяването на морската среда, пластмасовите отпадъци и устойчивото развитие.

- **Административни и финансови пропуски:** Въпреки съществуващото законодателство и политики, ограниченото финансиране, слабата координация и липсата на надежден надзор продължават да възпрепятстват ефективното управление на околната среда и морските ресурси. Недостигът на актуални данни и дългосрочен мониторинг допълнително затруднява вземането на информирани решения. Рибарският сектор, въпреки социално-икономическото си значение, исторически е функционирал без интегрирана стратегия и рамки за устойчиво развитие, което илюстрира тези административни предизвикателства [8].

Основни резултати от работата на фокус групите по време на семинара

Като част от проекта EOL беше проведен онлайн семинар с фокус група, представляваща целевата аудитория на проекта в Турция. Участниците бяха попитани за областите им на интерес, свързани с океана и моретата, очакванията им от образователните програми и предпочитаните от тях методи на обучение. Съответно, отговорите на участниците са следните:

Фокус групата се състоеше от лица на възраст 18–35 години, представляващи целевата аудитория на проекта.

Области на интерес (океански и морски теми):

- Морско и океанско биоразнообразие и тяхното въздействие върху екосистемите;
- Замърсяване с пластмаса и микропластмаси;
- Въздействие на изменението на климата върху моретата;
- Устойчив риболов и въздействието на морския трафик върху екосистемите;
- Значението на океаните за абсорбиране на въглерод;
- Въпроси относно управлението на крайбрежните зони и опазването на местообитанията.

Очаквания от образователните програми:

- Опазване на моретата чрез индивидуални и колективни действия;
- Информация за инвазивни видове и показатели за здравето на океана;
- Разбиране на законите за опазване на крайбрежните зони и екологичните разпоредби;
- Регионална морска култура и традиции (истории, песни, кулинария и др.)
- Възможности за обучение, основано на изследвания и наблюдение.

Предпочитани методи на обучение:

- Практическо обучение и полеви дейности (наблюдения на крайбрежието, дейности на открито);
- Работа в екип и интерактивни упражнения;
- Симулации и дейности за решаване на проблеми;
- Използване на социални медии и дигитални инструменти като допълнение към образователните материали.

Въпреки че броят на участниците беше ограничен, резултатите предоставят предварителна информация за интересите на младите хора в Турция по отношение на океанските и морските теми, както и за предпочитаните от тях образователни методи.

8) <https://www.dnyandases.com/post/nature-centered-approach>

Екологичната и морската грамотност в **Европейския съюз** нарастват, като се поставя все по-силен акцент върху образователни инициативи като „отворено училище“ и проекти, обединяващи широк кръг заинтересовани страни – от спортни организации до публични институции. Въпреки този напредък, състоянието на околната среда продължава да се влошава, тъй като много европейски морски екосистеми все още са значително отдалечени от постигането на „добро екологично състояние“ поради замърсяване и загуба на местообитания. Основното предизвикателство остава превръщането на повишената грамотност в по-ефективно прилагане на политики, което да подпомогне постигането на целите за опазване.

Екологичната и океанската грамотност в **България** се развива чрез целенасочени обучителни програми, особено за младежи и професионалисти, насочени към справяне с ключови предизвикателства в Черно море, като замърсяването и инвазивните видове. Все по-широко се осъзнава необходимостта от активно обществено участие, което се отразява в нови инициативи и финансирани от ЕС проекти, насочени към неформалното образование и насърчаването на екологична отговорност. Въпреки наличието на регулаторни рамки, основното предизвикателство остава превръщането на научните знания и политики в практическо, широко разпространено разбиране и реални действия.

Постижения в развитието на екологичната и морска грамотност:

- Проектите използват различни модели за повишаване на грамотността, като например „отворено обучение“, което включва училища, неправителствени организации и местни власти, както и програми, използващи спорта като средство за достигане до младите хора.
- Наблюдава се засилване на усилията за включване на различни заинтересовани страни, включително представители на местната и държавната администрация, както и за изграждане на капацитет за разработване и изпълнение на местни програми по екологично образование.
- В ход са усилия за интегриране на океанската грамотност в съществуващите политики, като например Рамковата директива за морска стратегия (РДМС), и за нейното съгласуване с инициативи като морското пространствено планиране (МПП).

Предизвикателства, свързани с екологичната и морска грамотност:

- "Добро екологично състояние" в съответствие с РДМС.
- Заплахи като замърсяване с органични вещества и химикали, подводен шум и пластмасови отпадъци продължават да оказват негативно въздействие върху морската екосистема.
- Интензивното използване на сушата и морето, съчетано с прекомерна експлоатация и разрушителни практики като дънното тралене, води до деградация на местообитанията.
- Независимо от увеличаването на защитните мерки, експертните оценки сочат, че е необходим по-голям и амбициозен обхват на действията, както и по-ефективни механизми за финансиране и управление.

Основни резултати от семинара с фокус групите

Преди провеждането на онлайн семинара по проекта EOL в България беше осъществено проучване сред млади хора, включващо четири основни въпроса. Резултатите очертаха следните предпочитания:

- **Кои теми, свързани с моретата и океаните, представляват интерес за вас?** Най-голям дял от анкетираните (40%) посочват биоразнообразието на Черно море, следвано от темите за замърсяването и заплахите за морската среда и нейните обитатели (36,5%). Сред останалите отговори се открояват: опазване и грижа за Черно море, изменението на климата и неговото въздействие, всички изброени теми, както и историята и еволюцията на морските организми в Черно море.

- Какви знания и умения бихте желали да придобиете от обучение, посветено на Черно море? Най-висок дял (41,2%) избра отговора „Методи за опазване на морето и значението му за нас“. Втори по предпочитание (22,4%) беше „Функциониране на морските екосистеми“, а третият (18,8%) – „Методи за изучаване и проучване на морето“. Най-нисък дял (14,1%) се отчита за отговора „Ресурси, които морето предоставя, и тяхното икономическо значение“.
- Кои методи бихте предпочели да се използват в образователната или обучителната програма? Най-голям дял от анкетираните (80%) посочиха „Обучение чрез преживяване – дейности на открито“. На второ място (9,4%) се наредиха РРТ презентации или лекции, следвани от „Групови дискусии“. Най-нисък интерес предизвикаха теоретичните лекции.
- Кои платформи за достигане до целевата аудитория на възраст 18–35 години бихте препоръчали? Резултатите съответстват на данните от други социологически проучвания за предпочитани платформи за социални медии сред различни групи. За нашата целева аудитория най-предпочитана е Instagram (48,2%), следвана от TikTok (18,8%) и Facebook (14,1%). Малко изненадващо, YouTube получи най-малко предпочитания.

Проучването „Океан и общество“ е проведено в рамките на проекта EmpowerUs в България и е обхванало 1106 участници [9]. Основните му констатации включват:

- 47% от анкетираните осъзнават, че океанът влияе на ежедневието им.
- 58% знаят, че ежедневните им действия влияят на океана.
- 76% от участниците са готови да променят начина си на живот в подкрепа на здравето на океаните.
- 12% не смятат, че имат достъп до ресурсите и инструментите, от които се нуждаят, за да се справят с предизвикателствата, пред които са изправени техните общности.

Ключовите изводи и препоръки са представени по теми в карето по-долу:

ОВЛАСТЯВАНЕ НА ОБЩНОСТТА

- 95% смятат, че разполагат с поне някои от необходимите знания за справяне с предизвикателствата на тяхната общност, като младите и хората без висше образование оценяват знанията си като по-малко в сравнение с по-възрастните.
- 95% са готови да предприемат действия.
- 85% смятат, че имат достъп до необходимите ресурси и инструменти.
- 12% смятат, че нямат достъп до ресурсите и инструментите, от които се нуждаят.

МОРСКА ГРАМОТНОСТ

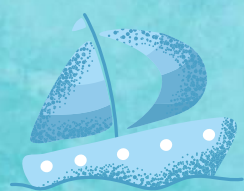
- 74% оценяват океана заради чистия въздух и вода, 73% заради приноса му за опазване на климата и 71% заради предоставянето на енергия и ресурси.
- 55% се чувстват загрижени, когато мислят за здравето на океана. Жените и младите хора са по-склонни да вярват, че океанът е в добро състояние в сравнение с мъжете и по-възрастните хора.
- Заплахи, които тревожат хората най-силно: Замърсяване; Пластмасови и морски отпадъци; Изменение на климата.
- 44% се чувстват отговорни за здравето на океана.

76% са готови да променят начина си на живот, ако знаят, че това би помогнало на океана.

ПРЕПОРЪКИ

- Правителствата и проектите трябва да ръководят чрез съвместно разработени и приложими стратегии за морска грамотност, като насърчават общи многосекторни цели и приоритетни направления на действие, подкрепени с устойчиво финансиране.
- Финансиране на кампании за морска грамотност, насочени към жени и млади хора.

Подобряване на достъпа до ресурси за общностите.

Отговорите на въпроса “Кой трябва да поеме отговорност за здравето на океаните? (И доколко им се има доверие?)” са следните:

- Правителството: 59% (27%)
- Национални институции за управление на околната среда: 56% (48%)
- Индустрия & бизнес: 55% (31%)
- Обединените нации: 52% (47%)
- Местни общности и дребен бизнес: 30% (39%)
- Персонално: 24% (36%)

Основните идентифицирани политически двигатели включват:

- Цели за устойчиво развитие;
- Десетилетие на океанските науки на ООН;
- Възстановяване на връзката на обществото с океана;
- Декларация на ЮНЕСКО от Барселона;
- Европейският океански пакт дава приоритет на възстановяването на здравето на океаните, подкрепата на крайбрежните общности и повишаването на знанията.

Можем да заключим, че двете независими аудитории на двата проекта (EOL и EmpowerUs) споделят сходни мнения, което допълнително потвърждава правилността на заключенията и направените препоръки.

АКТУАЛНА СИТУАЦИЯ В ГЪРЦИЯ

Напредък в екологичната и океанската грамотност през годините

Екологичното образование (ЕО) се появява на международно ниво през средата на 20-ти век и е официално въведено в Гърция през 70-те години като интердисциплинарна област, интегрирана в училищните предмети. Първите инициативи са насочени към обучението на учители, пилотни училищни програми и европейско сътрудничество, което води до внедряване на ЕО в средното образование в началото на 80-те години. Със Закон 1892/1990 ЕО става напълно институционализирано, включено в училищните програми и с разпределени Центрове и координатори за екологично образование в цялата страна. През 90-те и 2000-те години ЕО се разширява чрез интердисциплинарни училищни проекти, учителски мрежи и синхронизация с европейските и ЮНЕСКО рамки за устойчивост, превръщайки се постепенно в Образование за устойчиво развитие. Централно място в тази еволюция заема екологичната грамотност, която обхваща знания, умения, ценности и отговорно поведение, въпреки че нейното концептуално определение остава предмет на академичен дебат.

Резултати от проведения семинар с фокус групи

Проектът EOL цели повишаване на океанската грамотност чрез целенасочени дейности, включително четири онлайн семинара, проведени в края на 2024 г. и обхващащи участници от различни сектори и образователни нива, като един от семинарите беше на национално ниво на гръцки език. Дискусиите откриха ключови предизвикателства като замърсяването на морската среда, загубата на биоразнообразие, изменението на климата и неустойчивите човешки дейности, подчертавайки спешната нужда от екологично образование и осведоменост.

Участниците акцентираха върху сътрудничеството, подкрепата за учителите и разработването на персонализирани, експериментални програми – включително почистване на плажове, екологични наблюдения и дейности, ръководени от експерти – фокусирани върху местни и глобални морски проблеми. За ангажиране на млади хора (18–35 години) бяха предложени интерактивни и геймифицирани подходи, използване на социални медийни платформи, доброволчество и активизъм, както и достъпно, ангажиращо съдържание, съчетаващо образование със забавление. Ключовите резултати бяха събрани чрез Padlet, подпомагащ съвместното споделяне на идеи и рефлексия.

Първа тема за дискусия: Определете предизвикателствата и проблемите с природно и екологично значение, които считате за критично важни в контекста на запознаването на младите хора с концепциите за морска грамотност.

Обобщение на отговорите:

- Загуба на биоразнообразие и морски отпадъци.
- Насърчаване на разбиране за океана отвъд неговото използване за икономическо развитие, рекреация или забавление.
- Признаването на неотложната необходимост от екологично образование поради мащаба на настоящите природни бедствия, които се очаква да се увеличат с до 40% до 2050 г., подчертава се критичната необходимост младото поколение да получи солидно екологично образование.
- Осъзнаване на последиците от изменението на климата, като се подчертава, че тези ефекти са много по-актуални, отколкото често се възприема.
- Покачването на морското равнище поради изменението на климата (последствие) заплашва крайбрежните зони и морските местообитания, причинявайки значителни въздействия както върху екосистемите, така и върху човешките общности.
- Разбиране как нашите действия, независимо дали са преки или косвени (например чрез пътуване или ваканция), вредят на морската среда.
- Други теми: океани, изменение на климата, замърсяване, прекомерен риболов, биоразнообразие, туризъм, сенсibiliзация, достъп до образование, сътрудничество, защитни политики, участие, образователни програми, обучение на учители и тематични училищни мрежи.

Втора тема за дискусия: Предложения за разработване на екологична програма, насочена към запознаване на младите хора (на възраст 18-35 години) с концепцията за морска грамотност.

Обобщение на отговорите:

- Придобиване на опит чрез практическа ангажираност в опазването на околната среда.
- Сътрудничество с експерти-учени за осигуряване на достоверност и задълбоченост.
- Организиране на обучения, възможности за доброволчество и посещения на природни обекти, аквариуми и изследователски центрове.
- Подчертаване на проблема със замърсяването на морската среда на местно ниво.
- Предоставяне на информация за морските предизвикателства, които често се пренебрегват или подценяват (напр. очакваната поява на милиони климатични бежанци през следващите години).
- Подчертаване на сериозността на тези проблеми, за да се насърчи чувството за неотложност.
- Разбиране на значението на екологичното образование и морската грамотност отвъд традиционните училищни и университетски рамки.
- Овластяване на учители, преподаватели и обучаващи да прилагат програми, без да разчитат единствено на доброволчески усилия.
- Провеждане на експериментални и интерактивни семинари на местни плажове, където участниците могат да се включат в практически дейности като почистване на плажове и екологичен мониторинг.

- Разпространение на информация за изменението на климата, използвайки релевантни, актуални примери от ежедневието в Гърция.
- Образование на младите хора за биоразнообразието на техния регион.
- Насърчаване на риболовната грамотност в райони, в които риболовът има важна роля.
- Въвеждане на екологично образование, съобразено с туристическите региони, прилагайки принципи, подобни на тези, използвани в рибарството.
- Използване на правилна терминология и стойности с одобрени от експертите инструменти и формиране на култура против дезинформация.
- Други теми: океанография, морско биоразнообразие, екосистеми, замърсяване, изменение на климата, осведоменост по екологични проблеми, анализ на данни, уважение към природата, отговорност, участие, устойчивост, формиране на екологични групи и екипи, състезания, кампании за почистване, наблюдение на морски видове и насърчаване на морска култура сред гражданите.

Трета тема за дискусия: Какви методи могат да се използват и чрез кои канали и медии може да се достигне до младата аудитория?

Обобщение на отговорите:

- Разработване на интерактивни семинари или уебинари на платформи като Zoom, комбиниращи образование и забавление с дългосрочна стратегия за поддържане на интереса на младите хора.
- Внедряване на експериментални образователни програми или лаборатории, наред с използването на социални медии за създаване на ангажиращо съдържание с хумористичен или забавен привкус.
- Промотиране на активизъм за насърчаване на активно участие и осведоменост.
- Организиране на платформи, в които младите хора могат да представят свои идеи за предизвикателства, като им се дава и възможност да поемат водеща ролята чрез активно участие и екипна работа.
- Създаване на възможности за доброволчество за директно ангажиране на младата аудитория в смислени дейности.
- Проектиране на леснодостъпно съдържание за социалните медии, което се конкурира с масовото съдържание, използвайки най-популярните днес платформи, като TikTok, Reels, YouTube и подкасти.
- Други теми: дейности за експериментално обучение, състезания и кампании за повишаване на осведомеността, организиране на събития, подкасти, уебинари и геймифицирани преживявания, разработване на приложения и онлайн платформи, съобразени с ангажирането на младежите.

4. РЕЗУЛТАТИ ОТ МЕЖДУНАРОДНИЯ СЕМИНАР

Национална и местна екологична и морска грамотност

Общи предизвикателства

- Екологичната и морска грамотност е фрагментирана и непоследователно интегрирана в националните учебни програми.
- Слаба координация между министерствата, местните власти, академичните среди и неправителствените организации.
- Ниска обществена осведоменост, особено в районите във вътрешността, относно връзката между дейностите на сушата и морските екосистеми.

Акценти в отделните държави

Турция: Разлики в познанията за крайбрежието и вътрешността на страната, слабо прилагане на морската защита и обществено неразбиране на защитените морски зони.

Гърция: Морска слепота, тревожност на младежите по отношение на морската среда, ограничен капацитет на преподавателите и слабо управление „отдолу нагоре“.

България: Липса на картографиране на екосистемите, остарели учебници, слаби механизми за консултации и ниска ангажираност на младите хора.

Идентифицирани възможности

- Менторство на младежи и обучение между връстници.
- Модели за устойчив туризъм („двойно печеливши“ подходи).
- Използване на цифрови инструменти, изкуствен интелект, гражданска наука и отворени данни.
- Силно присъствие на НПО и съществуващи рамки за регионално сътрудничество (Черноморска комисия, UNEP-MAP, програми на ЕС).

Регионално и трансгранично сътрудничество, НПО и младежи

Ключови проблеми

- Силна зависимост от финансиране от ЕС и сложни административни процедури.
- Малките НПО се затрудняват с капацитета и достъпа до финансиране.
- Младите хора често остават символични участници, а не истински вземащи решения.
- Езикови бариери и слабо прилагане на регионалните конвенции.

Възможности

- Укрепване на мрежите от НПО и доброволческите организации.
- Деполитизиране и диверсифициране на източниците на финансиране.
- Създаване на структурирани механизми за консултации и застъпничество с младежта.
- По-ефективно използване на регионалните платформи (процеси на COP, диалози на гражданското общество).

Обосновка на идентифицираните примери за възможности:

- Екологична и морска грамотност като междусекторен политически приоритет

Обосновка: Екологичната и морска грамотност се обсъжда в различни сектори, включително образование, туризъм, управление, младеж, неправителствени организации и дигитализация, но не е оформен като всеобхватен политически стълб.

- Свързаност между вътрешността на страната и крайбрежието и управление, базирано на водосборния басейн

Обосновка: Силен акцент се поставя върху замърсяването на реките, отговорността за това във вътрешността на страната и взаимосвързаността между сушата и морето, особено за Турция и България.

- Механизми за правоприлагане, съответствие и отчетност

Обосновка: Обсъждат се правни пропуски, но прилагането и отчетността не са изтъкнати като отделна политическа ос.

- Младите хора като вземащи решения, а не като заинтересовани страни

Обосновка: Участието на младежите е многократно критикувано като символично и пасивно.

- Изграждане на НПО (граждански) капацитет и равен достъп до финансиране

Обосновка: Предизвикателствата пред НПО сектора са известни, но разпръснати по различни раздели.

- Дигитализация, отворени данни и гражданска наука в екологичната и морска грамотност

Обосновка: Цифровите инструменти, изкуственият интелект, отворените данни и гражданската наука се ползват често, но им липсва единна рамка.

- Регионално и трансгранично управление на околната среда

Обосновка: Регионалното сътрудничество се обсъжда отделно, но е необходимо да бъде издигнато до основна част от политиката.

Предложени нови политики

- Образование и осведоменост
- Задължителни модули за екологична и морска грамотност на всички образователни нива
- Обучение на учители и регионални мрежи от преподаватели
- Програми „Учени в училищата“
- Обучение по екологична журналистика
- Местно управление и общински дейности
- Общински офиси за природосъобразни решения
- Черноморски/морски учебни центрове
- Задължителни стандарти за качество на околната среда за крайбрежните общини
- Мониторинг, наука и данни
- Национални и регионални платформи за отворени данни
- Системи за мониторинг на околната среда в реално време
- Интегриране на данни от гражданската наука в процеса на разработване на политики
- Ангажираност на младежите
- Инициативи „Млади консултанти за морето“
- Младежки екологични съвети на общинско и национално ниво
- Програми за гражданска наука и мониторинг, ръководени от младежи
- Механизми за награждаване и стимулиране на младежкото участие
- Равен достъп до финансиране за малките НПО
- Платформи за работа в мрежа и сътрудничество с НПО
- Механизми за съвместно създаване и съвместно проектиране с правителството
- Регионално сътрудничество
- Екологичната и морската грамотност като приоритет в трансграничните програми
- Регионални стажантски програми и схеми за обмен на опит
- Годишни регионални форуми за морска грамотност
- Сини училища и младежки мрежи за обмен на знания и опит

Семинарът подчерта нуждата от интегриран модел на политиката, обединяващ образование, управление, младежко овластяване, НПО капацитет, цифрови иновации и регионално сътрудничество.

Консенсус между партньорите

Партньорите са единодушни, че укрепването на екологичната и морска грамотност е от съществено значение за ефективното управление на околната среда, климатичната устойчивост и устойчивото развитие в региона и че това изисква системни, координирани и публични действия на местно, национално и регионално ниво.

Ключови области на консенсус

Екологичната и морската грамотност трябва да бъдат системно внедрени.

Партньорите са единодушни, че:

- Екологичната и морска грамотност трябва да бъде интегрирана хоризонтално в националните образователни програми, а не да се третира като избираема или изолирана тема.
- Образованието трябва да бъде интердисциплинарно и да осъществява връзка между изменението на климата, биоразнообразието, целите за устойчиво развитие, икономиката и ежедневието.
- Образованието в ранна възраст и ученето през целия живот са от решаващо значение за дългосрочната промяна в поведението.

Съвместна визия: Само осведомеността е недостатъчна без структурна интеграция в образователните системи.

Взаимозависимостта между вътрешността и крайбрежието е силно подценена

Партньорите са единодушни, че:

- Деградацията на морската среда е тясно свързана с дейности във вътрешността на страната (реки, селско стопанство, отпадъци, урбанизация).
- Политиките за морска грамотност трябва да насочени и към общностите във вътрешността на страната.
- Необходими са подходи, базирани на водосборните басейни и екосистемите.

Съвместна визия: "Морето започва на сушата" трябва да бъде водещ принцип при вземането на решения.

Ангажираността на младежите трябва да се промени от символична към институционална

Партньорите са единодушни, че:

- Младите хора в момента са недостатъчно представени във вземането на решения, въпреки високия си потенциал.
- Механизмите за участие трябва да бъдат формализирани (младежки съвети, консултативни органи).
- Гражданската наука, застъпничеството и мониторингът, водени от младежи, трябва да бъдат подкрепяни и признавани.

Съвместна визия: Младите трябва да участват активно в създаването и формирането на решения, вместо да бъдат пасивни получатели на ползи.

НПО са ключови изпълнители, но се сблъскват със структурни препятствия

Партньорите са единодушни, че:

- НПО са от съществено значение за работа с обществеността, образование и ангажиране на общността.
- Малките и местни НПО срещат ограничения по отношение на финансирането, административната подкрепа и капацитета си.
- Равен достъп до финансиране и изграждане на капацитет е необходим за постигане на въздействие.

Съвместна визия: Укрепването на НПО (граждански сектор) подобрява локалното прилагане на политиките.

Съществуват правни рамки, но прилагането им е недостатъчно

В различните страни партньорите отбелязват, че:

- Съществуват закони и конвенции за опазване на околната среда, но те се прилагат слабо.
- Механизмите за мониторинг, спазване на изискванията и отчетност са недостатъчни.
- Задълженията за възстановяване на екологични щети трябва да бъдат засилени.

Съвместна визия: Ефективността на политиките зависи повече от тяхното прилагане, отколкото от самото ново законодателство.

Науката, данните и дигиталните инструменти трябва да бъдат отворени и достъпни

Партньорите са последователни в подкрепата към:

- Достъпни източници на данни за околната среда и споделени платформи за мониторинг.
- Използване на цифрови инструменти, изкуствен интелект и гражданска наука за подобряване на събирането на данни и осведомеността.
- По-добра връзка между учени, училища, общности и политици.

Съвместна визия: Прозрачността и достъпът до данни засилват доверието, обучението и подобряват вземането на решения.

Регионалното и трансграничното сътрудничество е от съществено значение

Съществува общо разбиране, че:

- Морските екосистеми надхвърлят националните граници, особено в Черно и Средиземно море.
- Екологичната и морска грамотност трябва да има приоритетно място в трансграничните програми.
- Необходими са регионални мрежи за преподаватели, неправителствени организации, младежи и учени.

Съвместна визия: Нито една държава не може да се справи с морските предизвикателства самостоятелно.

Комуникацията и общественото ангажиране са критично слаби точки

Партньорите са съгласни, че:

- Публичната комуникация по морските въпроси често е неясна или неефективна.
- Медийните специалисти се нуждаят от по-добра научна подготовка.
- Простите, позитивни и ориентирани към решения съобщения работят най-добре.

Съвместна визия: По-добрата комуникация е също толкова важна, колкото и по-добрата политика.

Партньорите от Турция, Гърция и България са единодушни, че повишаването на екологичната и морската грамотност е общ регионален приоритет, който трябва да бъде интегриран в образователните системи, подкрепен от приложими рамки за управление, активни неправителствени организации, смислено участие на младежите, отворени научни данни и силно трансгранично сътрудничество. Те подчертават, че опазването на морската среда зависи от взаимосвързаността между вътрешността и крайбрежието, ефективната комуникация и вземането на решения с участието на обществеността, и че дългосрочният успех изисква преминаване от фрагментирани инициативи към координирани, приобщаващи и институционализирани действия.

5. ПРЕПОРЪКИ ЗА ПОЛИТИКИ

Местните власти в Черноморския регион играят ключова роля в повишаването на морската грамотност, като разработват и прилагат политики, които укрепват образователните системи, насърчават ангажираността на общността и подкрепят гражданските научни инициативи.

Образование и изграждане на капацитет на национално и местно ниво

- Екологичната и морска грамотност следва да бъде задължително интегрирана във всички нива на официалното образование, за да се повиши осведомеността в ранна възраст, да се насърчи про-екологично поведение и да се осигури дългосрочно управление на морските и крайбрежните екосистеми.
- Учебниците и образователните материали трябва да се актуализират редовно, за да отразяват актуалните научни знания и данни.
- Следва да се създадат и поддържат регионални програми за обучение на учители и структурирани мрежи за обмен на знания.

Управление и правни рамки

- Правната защита и правоприлагането в морските и крайбрежните зони трябва да бъдат засилени.
- Трябва да се създадат и да се осигурят адекватни ресурси общински звена, посветени на решения, основани на природата, и адаптация към промените в климата.
- Спазването на признати екологични стандарти (напр. сертификатът „Син флаг“) следва да бъде задължително за крайбрежните общини.

Технологии и данни

- Трябва да се разработят и поддържат централизирани цифрови платформи за мониторинг на околната среда, координация на доброволците и споделяне на данни с отворен достъп.
- Инициативите за гражданска наука, особено тези, свързани с училищата и местните общности, трябва да бъдат активно насърчавани и подкрепяни.

Очаквани въздействия

- Подобрено проекологично поведение и повишена екологична осведоменост от ранна възраст.
- По-ефективно опазване на екосистемите и устойчивост на климата.
- Засилена интеграция между научните изследвания, разработването на политики и общественото ангажиране.

Регионално/трансгранично сътрудничество, участие на НПО и младежи

Неправителствени организации (НПО)

- Достъп до финансиране и изграждане на институционален капацитет за малки и местни НПО should be expanded.
- Създаване и поддържане на мрежи от НПО в района на Черно и Средиземно море.
- Структурираното сътрудничество между правителства, неправителствени организации и академични институции трябва да бъде активно подкрепяно.

Участие на младежите

- Изграждането на младежки морски съвети трябва да бъде на местно, национално и регионално ниво.
- Трябва да се организират награждавания, стимулиране и програми за гражданска наука от млади хора.
- Консултативните роли на младежите в разработването на политики в областта на морската среда и околната среда трябва да бъдат официално институционализирани.

Трансгранични дейности

- Екологичната и морска грамотност трябва да бъдат определени като приоритет в рамките на програмите за трансгранично сътрудничество.
- Необходимо е да се разработят и внедрят регионални стажантски програми, програми за обмен и мрежи от „сини училища“.
- Да се свикват ежегодни регионални форуми за морска грамотност, за да се улесни обменът на знания и координацията на политиките.

Expected Impacts

- Strengthened youth leadership and increased ownership of policy processes.
- Enhanced regional cooperation and evidence-based, data-driven decision-making.
- Lasting public awareness and long-term stewardship of marine and coastal ecosystems.

Очаквани въздействия

Резултатите от семинара показват, че екологичната и океанската грамотност е не само образователен приоритет, но и необходимост по отношение на управлението, ангажираността и сътрудничеството. Участниците се обединиха около следните нужди:

- Системна реформа на образователните програми;
- Укрепени правни и институционални рамки;
- Овластени и адекватно обезпечени с ресурси неправителствени организации;
- Смислено и институционализирано младежко участие; и
- Засилено регионално и трансгранично сътрудничество.

Взети заедно, тези мерки се считат за съществени за защитата на морските екосистеми, укрепването на демократичното управление на околната среда и изграждането на устойчиви, морски грамотни общества в Турция, Гърция и България.

6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ПРИЗИВ ЗА ПОЛИТИКА

Обща визия за Черноморския басейн

Въз основа на пълния набор от дискусии, оценки и политически препоръки в документа, следната обща визия за Черноморския басейн може ясно да се очертае. Тази визия отразява общите приоритети в Турция, Гърция, България, гражданското общество, академичните среди и младите участници, дори когато са формулирани в различен национален контекст.

Устойчив и добре управляван Черноморски басейн с взаимосвързани общности – особено млади хора – които, овластени и информирани, активно защитават морските и крайбрежните екосистеми чрез висока екологична и океанска грамотност, научно обосновани решения и устойчиво трансгранично сътрудничество.

Основни елементи на общата визия

Общество с екологична и морска грамотност за целия басейн

Партньорите си представят Черноморски регион, в който:

- Екологичната и морска грамотност е интегрирана във всички образователни нива и е разширена до учене през целия живот.
- Гражданите – както по крайбрежието, така и от вътрешността на страната – разбират взаимосвързаността на реките, дейностите на сушата и морето.
- Осъзнатостта се превръща в отговорно поведение, гражданска ангажираност и устойчиво стопанисване.

Опорна точка: Информираната общественост като основа на морската защита.

Здрави и устойчиви морски и крайбрежни екосистеми

Общата визия подчертава:

- Защита и възстановяване на морските и крайбрежните екосистеми, делтите, влажните зони и центровете на биоразнообразие.
- Намаляване на замърсяването, неустойчивия риболов и натиска от туризма.
- Използване на природосъобразни решения за подобряване на климатичната устойчивост и екосистемните услуги.

Опорна точка: Балансираната околна среда като предпоставка за социално и икономическо развитие.

Младите като отговорни за опазването и формирането на бъдещето на басейна

Партньорите се обединяват около:

- Централната роля на младежта в дългосрочната защита и управление.
- Необходимостта от институционализирано младежко участие, а не от ad hoc ангажимент.
- Гражданска наука, застъпничество и трансграничен обмен, водени от младежи.

Опорна точка: Младите – пазители и посланици, формиращи бъдещето на Черно море.

Силно гражданско общество и приобщаващо управление

Визията поставя:

- НПО като мост между политиката, науката и общностите.
- Партньорско управление с прозрачни действия „отдолу нагоре“.
- Равен достъп до финансиране и изграждане на капацитет за местните участници.

Опорна точка: Екологичното управление в Черноморския басейн е приобщаващо, с основа в местните общности и със социално доверие.

Научно обосновано, прозрачно и дигитално управление

Партньорите се обединяват около:

- Научни данни с отворен достъп и споделени системи за мониторинг.
- Гражданска наука и цифрови инструменти, подкрепящи ранното предупреждение и обучение.
- По-тясно сътрудничество между изследователи, учители и вземащи решения.

Опорна точка: Решенията, засягащи Черно море, са научно обосновани, прозрачни и подкрепени от споделени данни.

Регионално пространство, основано на сътрудничество и мир

В документа многократно се подчертава:

- Стойността на регионалните рамки (Черноморска комисия, програми на ЕС, UNEP-MAP).
- Трансгранични мрежи за образование, неправителствени организации, младежи и научни изследвания.
- Деполитизирано дългосрочно сътрудничество, фокусирано върху споделени екологични цели.

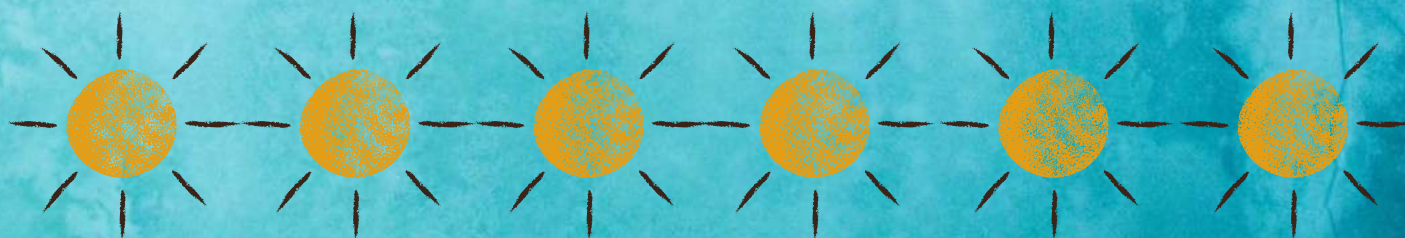
Опорна точка: Черноморският басейн е пространство за сътрудничество, в което опазването на околната среда укрепва доверието и стабилността.

Устойчива синя икономика, основана на опазването

В дискусиите за туризъм, рибарство и образование е заложена идеята, че:

- Икономическите дейности трябва да са съобразени с екологичните ограничения.
- Стандартите за устойчивост са от съществено значение.
- Екологичната грамотност подкрепя отговорното потребление и производство.

Опорна точка: Черно море поддържа устойчива синя икономика, в полза на общностите, при същевременното възстановяване на екосистемите.

Съълбове на стратегическата визия

- **Знания и осведоменост:** Морска грамотност в целия регион.
- **Участие и управление:** Приобщаващо вземане на решения, водено от младежите и местните общности.
- **Сътрудничество и устойчивост:** Трансгранични дейности за здрави, устойчиви на изменението на климата екосистеми.

Местните власти, националните правителства и неправителствените организации са призовани да действат заедно още сега – чрез насърчаване на океанската грамотност, овластяване на младите хора, засилване на правоприлагането и трансгранично сътрудничество – за да осигурят устойчиво бъдеще за Черноморския басейн.

Значение на участието на младите хора в процеса

- *Дългосрочна устойчивост:* Младите хора се разглеждат като ключов фактор за осигуряване на устойчивостта и приемствеността на усилията за екологична морска грамотност, както и за дългосрочното опазване на екосистемата на Черно море.
- *Преход от разбиране към действие:* Документът подчертава, че младите хора трябва да преминат отвъд пасивното повишаване на осведомеността и да се превърнат в активни участници чрез гражданска наука, мониторинг, застъпничество и участие в консултации по политики.
- *По-добро съответствие на политиките с реалните нужди:* Включването на младите хора във вземането на решения води до политики, които по-добре отразяват реалните социални и екологични проблеми и увеличават обществената отговорност за резултатите.
- *Изграждане на капацитети и лидерство:* Участието на младежите изгражда умения в областта на науката, управлението и сътрудничеството, като създава ново поколение екологични лидери и посланици на Черно море.
- *По-силна ангажираност и мотивация:* Въвеждането на структурирани форми на участие (младежки съвети, стимули, обменни инициативи) засилва ангажираността, ограничава пасивността и насърчава поемането на отговорност.
- *Трансгранично сътрудничество:* Мрежи и обменни инициативи, ръководени от младежите, спомагат за по-тясно регионално сътрудничество и диалог в Черноморския регион.

По същество партньорите разглеждат младежкото участие като ключов фактор за ефективно управление, иновации и дългосрочна защита на Черно море, а не като допълнителен или второстепенен елемент.

Пътят напред

- Необходими са по-амбициозни и по-бързи действия от държавите членки на ЕС за постигане на екологичните цели.
- Прилагането на мерки, основани на анализ на пропуските, е решаващо за справяне с продължаващите проблеми.
- За ефективното прилагане на необходимите програми от мерки са нужни по-значителни инвестиции.
- Необходими са усъвършенствани механизми за управление за координирано и ефективно прилагане на мерките.